

СЕКЦІЯ 4

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 338.2.001

Литвиненко О.Д.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
Харківського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

СУЧАСНИЙ СТАН ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

В статті автором з'ясовано нормативне визначення основних категорій інноваційно-інвестиційної діяльності. Досліджено тенденції розвитку наукових організацій та кадрів в Україні, а також обсяги виконання наукових та науково-технічних робіт. Проаналізовано динаміку змін інноваційної активності та основних напрямів впровадження інновацій вітчизняним бізнесом. Визначено основні джерела фінансування інвестицій в інновації.

Ключові слова: інновації, інвестиції, підприємство, інноваційна активність, фінансування.

Литвиненко Е.Д. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В УКРАИНЕ

В статье автором установлена нормативная трактовка основных категорий инновационно-инвестиционной деятельности. Исследованы тенденции развития научных организаций и кадров в Украине, а также объемы выполнения научных и научно-технических работ. Проанализирована динамика изменений инновационной активности и основных направлений внедрения инноваций отечественным бизнесом. Определены основные источники финансирования инвестиций в инновации.

Ключевые слова: инновации, инвестиции, предприятие, инновационная активность, финансирование.

Litvinenko O.D. CURRENT STATUS INNOVATION INVESTMENT PROCESSES IN UKRAINE

The author found normative definition of the main categories of innovation and investment. The tendencies of scientific organizations and personnel in Ukraine, and the volume performance of scientific and technical work. The dynamics of changes of innovation activity and innovation the main directions of domestic business. The main sources of financing investment in innovation.

Keywords: innovation, investment, enterprise, innovation activity financing.

Постановка проблеми. Забезпечення статусу повноправного члена європейської геополітичної спільноти в умовах макроекономічної нестабільності, загострення соціально-економічних проблем та стагнації національної економіки у цілому вимагає пошуку ефективних джерел фінансування заходів прискореного економічного зростання України. У даному зв'язку слід відзначити застарілість виробничих потужностей, процесів і технологій вітчизняного бізнесу, на базі яких неможливо виготовляти конкурентоспроможну продукцію як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. За цих умов потребують структурних перебудов як механізми організації бізнесу у поєднанні з оновленням матеріально-технічного базису вітчизняних підприємств, так і джерела фінансового забезпечення таких трансформацій. Сьогодні вирішення таких завдань можливе шляхом реалізації ефективної інноваційно-інвестиційної політики держави, спрямованої на активізацію інноваційної діяльності вітчизняного бізнесу, формування належної матеріально-технічної бази українських виробників та нарощення частки інновацій у ВВП як необхідних умов забезпечення соціально-економічного зростання нашої держави на сучасному етапі її розвитку. В свою чергу, формування ефективної інноваційно-інвестиційної стратегії держави вимагає проведення поглибленого вивчення сучасного стану інноваційно-інвестиційних процесів у державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розробки та впровадження стратегії інноваційного розвитку та пошуку ефективних організаційних форм її реалізації розглянуто в роботах таких

відомих зарубіжних та вітчизняними вчених-економістів, як Й. Шумпетер, Т. Веблен, А. Маршалл, М. Портер, Р. Нельсон, В. Геєць, М. Герасимчук, І. Лукінов, В. Соловійов, В. Федоренко та ін. Проблематиці розвитку інноваційних структур в Україні присвячені роботи О. Алімова, О. Амосова, Г. Атамчука, С. Білої, А. Білик, В. Беседіна, М. Борисенко, В. Воронкової, В. Воротіна, М. Гаман, А. Дегтяра, В. Золотарьова, В. Корженка, І. Лукінова, В. Мартиненка, А. Мерзляк, О. Мордвінова, М. Пастушенка, М. Павловського, Ю. Ульянченка, М. Чумаченка та ін. Але динамізм розвитку інновацій у світі та специфічність макроекономічної ситуації в Україні вимагають поглибленого вивчення сучасних тенденцій розвитку інноваційно-інвестиційних процесів в національній економіці.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідження сучасного стану інноваційно-інвестиційних процесів в державі як невід'ємного елементу механізму вироблення дієвої стратегії інноваційного розвитку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність підвищення конкурентоспроможності національної економіки на світовій економічній арені обумовила запровадження інноваційної моделі розвитку, зокрема, президентом України відзначено, що «використання потенціалу імпортозаміщення вимагає активного проведення модернізації реального сектору економіки, впровадження енергозберігаючих технологій, зростання продуктивності праці, зміцнення конкурентних позицій вітчизняних виробників на основі впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку» [4, с. 356].

Приєднуючись до думки О. Белікова, що «інтерес до дослідження сучасних інноваційних процесів в економіці країни, визначається значенням технологічного розвитку як чинника конкурентоспроможності підприємств зокрема, і країни в цілому» [1], слід відзначити критично високий рівень зношеності основних засобів в економіці України, зокрема, станом на кінець 2013 р. рівень показника становив 77,3% [3]. Наведені дані свідчать про існування загрози неспроможності вітчизняних товаровиробників витримувати конкуренцію з боку іноземних компаній внаслідок суттєвого технологічного відставання від них, що негативно вплине як на ефективність діяльності окремих підприємств, так і на рівень розвитку національної економіки в цілому. Наведена гіпотеза підтверджується динамікою індексу глобальної конкурентоспроможності України. Зокрема, за даними Всесвітнього економічного форуму, у 2014 р. Україна посіла 84-е місце серед 148 країн – учасниць рейтингу за індексом глобальної конкурентоспроможності, що свідчить про втрату 11 позицій порівняно з 73-м місцем у 2013 рю; основними причинами падіння інтегрального індексу стали зниження його субіндексів технологічної готовності (з 81-го до 94-го місця) та інновацій (з 71-го до 93-го місця) [4]. За цих умов істотно зростає інтерес до інновацій та пошуку ефективних джерел їх фінансування.

Ст. 325 Господарського кодексу України трактує інноваційну діяльність у сфері господарювання як «діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм із тривалими термінами окупності витрат і упровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя» [2]. Інноваційна діяльність спрямована на створення інновацій – новостворених (застосованих) і (або) вдосконалених конкурентоздатних технологій, продукції або послуг, а також організаційно-технічних рішень виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [6].

Специфіка інноваційної діяльності обумовлює залучення в процесі створення інновацій різних за сферою діяльності та спеціалізацією суб'єктів,

зокрема: на етапі опрацювання новаторської ідеї задіяні наукові об'єднання та установи; на стадії фундаментальних досліджень – науково-конструкторські заклади; на етапі розробки та випробувань – науково-технічні установи та на етапі масового впровадження – виробничий та інвестиційний сектори. Та, відповідно, успішність інноваційного процесу залежить від здатності інноваційної інфраструктури належним чином забезпечити кожний етап трансформації окремої ідеї у об'єкт інновацій. За цих умов представляється доцільним дослідити сучасний стан та динаміку розвитку інноваційної інфраструктури в Україні (рис. 1, табл. 1).

Рис. 1. Динаміка чисельності наукових організацій та кадрів в Україні за період 2000–2013 рр.

Джерело: складено автором на підставі [3]

Дані рис. 1. демонструють негативну тенденцію щодо розвитку науково-технічного потенціалу України, зокрема, кількість установ, які виконують наукові дослідження та розробки, за період 2000–2013 рр. скоротилась з 1 490 до 1 143 у 2013 р. (на 23%), загальна чисельність науковців скоротилась із 120 773 осіб у 2000 р. до 77 853 осіб у 2013 р. (на 36%), але слід відмітити позитивну рису щодо підвищення якісного рівня наукових кадрів, зокрема, кількість кандидатів наук протягом досліджуваного періоду зросла на 53%, а докторів – на 59%. Значний відтік наукових кадрів із наукової сфери пов'язаний в першу чергу з низьким рівнем оплати праці в даній сфері економіки порівняно з

Таблиця 1

Динаміка обсягів виконаних наукових та науково-технічних робіт в Україні за період 2000–2013 рр., млн. грн.

Роки	Всього, у фактичних цінах	У тому числі			Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %
		фундаментальні дослідження	прикладні дослідження	розробки	
2000	1 978,4	266,6	436,7	1 106,3	1,16
2001	2 275,0	353,3	304,9	1 317,2	1,11
2002	2 496,8	424,9	343,6	1 386,6	1,11
2003	3 319,8	491,2	429,8	1 900,2	1,24
2004	4 112,4	629,7	573,7	2 214,0	1,19
2005	4 818,6	902,1	708,9	2 406,9	1,09
2006	5 354,6	1 141,0	841,5	2 741,6	0,98
2007	6 700,7	1 504,0	1 132,6	3 303,1	0,93
2008	8 538,9	1 927,4	1 545,7	4 088,2	0,90
2009	8 653,7	1 916,6	1 412,0	4 215,9	0,95
2010	9 867,1	2 188,4	1 617,1	5 037,0	0,90
2011	10 349,9	2 205,8	1 866,7	4 985,9	0,79
2012	11 252,7	2 621,9	2 057,7	5 369,9	0,80
2013	11 781,1	2 695,5	2 087,8	5 772,8	0,81

Джерело: [3]

іншими секторами національної економіки. Зокрема, сьогодні середній рівень оплати в Україні становить близько 3,5 тис. грн. на місяць, при цьому найвищий рівень показника спостерігається у авіаційному транспорті – 13 700 грн., фінансовій та страховій діяльності – 7 200 грн., інформація та телекомунікації – 5 600 грн., рівень оплати праці в секторі професійної, наукової та технічної діяльності, за даними Державної служби статистики, становить у середньому 5 500 грн. на місяць.

Щодо обсягів виконаних наукових та науково-технічних робіт протягом 2000–2013 рр. слід відзначити неоднозначні факти, а саме їх загальний обсяг у фактичних цінах зріс майже у п'ять разів (з 1 978,4 млн. грн. у 2000 р. до 11 781,1 млн. грн. у 2013 р.) і найбільша частка – 53% припадає на наукові розробки, при цьому питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП істотно скоротилась – з 1,16% у 2000 р. до 0,81 у 2013 р. (на 30%). Такі факти свідчать про істотне відставання даного сектору від розвитку інших галузей економіки та його нездатність належним чином забезпечувати потреби реальної економіки.

Важливим критерієм інноваційного розвитку країни є параметр інноваційної активності бізнесу (відношення кількості інноваційно активних підприємств до загальної кількості функціонуючих суб'єктів господарювання) (рис. 2). Щодо рівня даного показника в Україні, слід відзначити його нестабільність. Так, в період 2000–2006 рр. спостерігається чітка тенденція до зростання інноваційної діяльності вітчизняних підприємств (відбувається скорочення показника з 18% до 11,2%), та починаючи з 2007 р. рівень інноваційної активності зростає із найвищим показником у 2012 р. – 17,4%, та далі спостерігається негативна динаміка даного критерію, зокрема, у 2013 р. його рівень скоротився на 0,6% та становив 16,8% порівняно з попереднім роком [3].

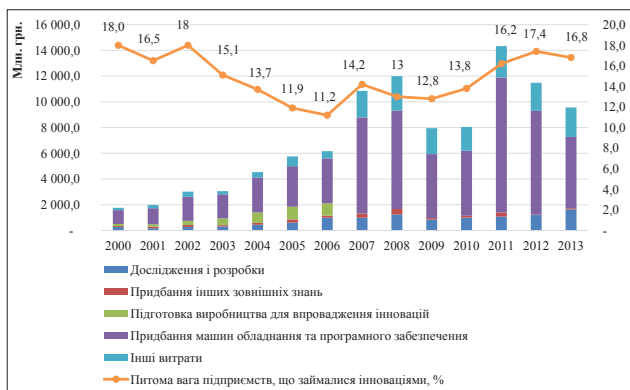

Рис. 2. Динаміка інноваційної активності вітчизняних підприємств за період 2000–2013 рр.

Джерело: складено автором на підставі [3]

Сьогодні в рамках стимулювання інноваційної активності бізнесу в Україні запроваджено низку форм організації взаємодії учасників інноваційно-інвестиційного процесу. До останніх належать наукові та індустріальні парки, спеціальні правові режими економічної діяльності – технополіси парки (створюються у формі технополісів, бізнес-інкубаторів, інженерних центрів тощо), спеціальні (вільні) економічні зони (С(В)ЕЗ) та спеціальні режими інвестиційної діяльності – території пріоритетного розвитку (ТПР). Щодо практичних аспектів функціонування зазначених суб'єктів інноваційної діяльності, слід відзначити наступне: станом на кінець 2013 р. в Україні зареєстровано 16 технопарків, із яких дійсно працюють 8; 11 С(В)ЕЗ та 72 ТПР в АРК та 12 областях України, у фактично діючих 6 С(В)ЕЗ та 14 ТПР реалізуються 109 проектів [7]. Але поряд з цим вітчизняними промисловими підприємствами у 2013 р. придбано 739 одиниць технологій, з них 571 – в Україні та 168 (або 22,7% загального обсягу трансферу технологій) – за кордоном.

ності, слід відзначити наступне: станом на кінець 2013 р. в Україні зареєстровано 16 технопарків, із яких дійсно працюють 8; 11 С(В)ЕЗ та 72 ТПР в АРК та 12 областях України, у фактично діючих 6 С(В)ЕЗ та 14 ТПР реалізуються 109 проектів [7]. Але поряд з цим вітчизняними промисловими підприємствами у 2013 р. придбано 739 одиниць технологій, з них 571 – в Україні та 168 (або 22,7% загального обсягу трансферу технологій) – за кордоном.

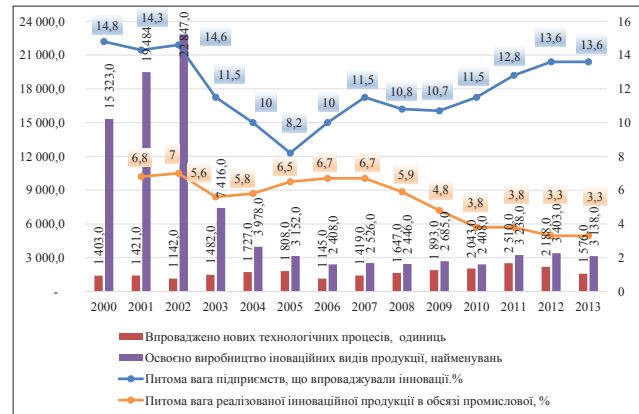

Рис. 3. Параметри впровадження інновацій вітчизняними підприємствами за період 2000–2013 рр.

Джерело: складено автором на підставі [3]

Заданими рис. 3, можна стверджувати, що переважна більшість вітчизняних підприємств спрямовує інноваційну діяльність на освоєння виробництва іновативних видів продукції за рахунок придбання новітнього обладнання та програмного забезпечення (рис. 2 – структура інноваційних витрат), при цьому менше уваги приділяючи оновленню технологічних процесів. Але при цьому загальні обсяги реалізації іновативної продукції мають негативну динаміку протягом досліджуваного періоду, зокрема, її частка у загальному обсязі реалізації промислової продукції скоротилась із 6,8% у 2001 р. до 3,3% у 2013 р. (майже вдвічі). Це характеризує низьку ефективність інноваційної діяльності вітчизняних товаровиробників.

Низький рівень прогнозованості результатів інноваційного процесу, зокрема, невизначеність на початковому етапі розробок щодо рівня конкурентоспроможності їх кінцевого продукту, обумовлює високу ризиковість інноваційної діяльності щодо рівня та термінів окупності вкладень у інновації. За

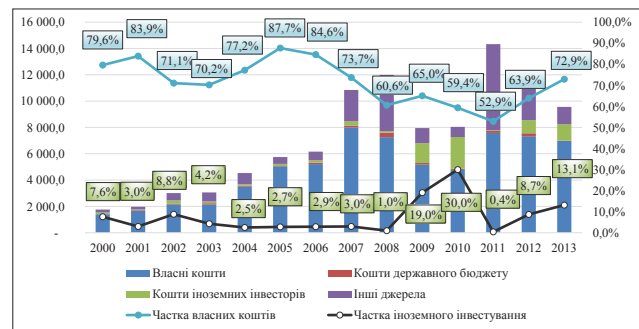

Рис. 4. Структура джерел фінансування інноваційної діяльності вітчизняних підприємств у період 200–2013 рр.

Джерело: складено автором на підставі [3]

цих умов виникає потреба у інвестуванні інновацій як основному інструменті активізації інноваційних процесів в економіці країни. Господарським кодексом України «інвестиціями у сфері господарювання признаються довгострокові вкладення різних видів майна, інтелектуальних цінностей і майнових прав в об'єкти господарської діяльності з метою отримання доходу (прибутку) або досягнення іншого соціального ефекту» [2].

Результати аналізу джерел фінансування інвестицій в інновації свідчать про переважання в їх структурі власних коштів інноваційно активних підприємств, частка яких у середньому за період 2000–2013 рр. становить 71,6%, наступним за обсягами є інші джерела (здебільшого банківське кредитування) – займають близько 19,2% загального обсягу інвестування, іноземне інвестування інновацій в середньому забезпечує 7,6% інноваційних витрат, бюджетне фінансування інвестицій в інновації здійснює найменший внесок у розвиток інновацій та становить близько 1,5%.

Висновки з даного дослідження. Забезпечення прискореного економічного зростання країни як визначальна умова реалізації євроінтеграційних прагнень України у короткостроковій перспективі вимагає інтенсифікації інноваційної активності вітчизняного бізнесу. Сучасний стан інноваційно-інвестиційних процесів в Україні характеризується рядом негативних чинників, основними з яких є скорочення наукових кадрів та науково-технічних установ, скорочення питомої ваги обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, зниження інноваційної активності, фрагментарний характер інноваційної діяльності вітчизняних товаровироб-

ників, скорочення частки інноваційної продукції у загальних обсягах реалізації промислової продукції та дефіцит зовнішніх джерел фінансування інноваційних витрат бізнесу. Дані чинники стримують реалізацію інноваційного потенціалу України та вимагають локалізації на шляху реалізації інноваційної моделі розвитку національної економіки.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягають у розробці організаційно-економічних заходів щодо локалізації та усунення стримуючих факторів інноваційного розвитку України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Беліков О. Інвестування в інноваційну діяльність. Проблеми та шляхи їх вирішення / О. Беліков. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3025>.
2. Господарський Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 18–22. – С. 144.
3. Державна служба статистики. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НСД, 2013. – 576 с.
5. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 вересня 1991 р. № 1560-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – С. 646.
6. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – С. 266.
7. Стан розвитку науки і техніки, результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2013 рік: аналітична довідка // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dkni.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/_08%2007%202013.pdf.

УДК 35.072.1(045)

Маршук Л.М.

*магістр, асистент кафедри фінансів
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету*

ПЕРСПЕКТИВИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена висвітленню проблем, ризиків та перспектив децентралізації влади в Україні. Проведений аналіз процесу становлення децентралізації в Україні, та здійснена оцінка ефективності реалізації політики децентралізації на місцевому рівні. Визначено конкретні кроки для вдалого проведення децентралізації.

Ключові слова: децентралізація влади, місцеве самоврядування, органи місцевого самоврядування, місцеві бюджети, територіальні громади.

Маршук Л.М. ПЕРСПЕКТИВЫ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ ВЛАСТИ В УКРАИНЕ

Статья посвящена освещению проблем, рисков и перспектив децентрализации власти в Украине. Проведен анализ процесса становления децентрализации в Украине, и осуществлена оценка эффективности реализации политики децентрализации на местном уровне. Определены конкретные шаги для успешного проведения децентрализации.

Ключевые слова: децентрализация власти, местное самоуправление, органы местного самоуправления, местные бюджеты, территориальные общины.

Marshuk L.M. DECENTRALIZATION OF POWER PERSPECTIVES IN UKRAINE

The article is devoted to highlighting the problems, risks and prospects for decentralization of power in Ukraine. The analysis of the process of becoming decentralization in Ukraine and made a evaluation of the effectiveness of implementation of decentralization policies at the local level. Determined specific steps for successful decentralization.

Keywords: decentralization of government, local government, local governments, local governments, local communities.